Lucrările subsumate capitolului *Abordări moderne în studiul limbii române* tratează, în mare parte din perspectivă pragmatică, teme precum: relaţia dintre modalizare şi principiul politeţii în limba română literară şi în limba vorbită, caracteristicile discursului literar contemporan, egocentrismul discursiv, strategiile discursului politic, expresia textuală a eului, ipostazele contextualizării ca modalitate de raportare a anumitor componente ale unui mesaj la situaţia de comunicare, conectorul pragmatic neconcluziv *deci* în limba română actuală, integratorii enunţiativi, bilingvismul şi influenţa sa asupra teoriei traducerilor şi, nu în ultimul rând, tipologia verbală a limbii române, stabilită în raport cu modelul avansat de Leonard Talmy, model ce clasifică limbile, în funcţie de criteriul mişcării, în limbi satelitare şi limbi verbale.

Ultimul capitol, dedicat *Însuşirii limbii române în medii interne şi externe*, semnalează, pe de-o parte, progresele făcute în acest domeniu, respectiv apariţia *Cadrului European Comun de Referinţă*, document ce standardizează procesul de predare/învăţare/evaluare a limbilor străine şi care oferă, în premieră pentru limba română, o descriere sumară a tuturor celor şase niveluri de limbă, dar, pe de altă pare, atrage atenţia asupra dificultăţilor cu care se confruntă limba română în ipostaza sa de limbă străină, respectiv: inexistenţa unor descrieri detaliate pentru fiecare nivel în parte, lipsa de manuale şi de teste de evaluare care să respecte indicaţiile din *Paşaportul lingvistic european*, lipsa unei evaluări diferenţiate pe aptitudini, inexistenţa unui document oficial care să stabilească numărul de ore necesare pentru predare/învăţarea conţinuturilor specifice fiecărui nivel etc.

Valoarea volumului *Limba română – abordări tradiţionale şi moderne* rezidă, pe de-o parte, în acurateţea ştiinţifică, iar, pe de altă parte, în diversitatea tematică a lucrărilor care îl alcătuiesc, trăsături ce îi conferă acestuia statutul de ghid valoros pentru cititorii avizaţi şi de instrument de lucru util cercetătorilor din diverse domenii al ştiinţelor limbajului.

CRISTINA CORCHEŞ
Universitatea „Babeş-Bolyai"
Facultatea de Litere
Cluj-Napoca, str. Horea, 31

Limba de lemn în presă. Coordonator: ILIE RAD, Bucureşti, Editura Tritonic, 2009, 366 p.

Apariţia la sfârşitul anului 2009, la editura Tritonic din Bucureşti, a cărţii *Limba de lemn în presă*, 366 p., coordonator Ilie Rad, prof. dr. la Universitatea „Babeş-Bolyai", Facultatea de Ştiinţe Politice, Administrative şi ale Comunicării, constituie un eveniment editorial ce nu poate trece neobservat. În primul rând, fiindcă lucrarea înmănunchează unele din studiile susţinute la „Al VII-lea Simpozion naţional de jurnalism, cu participare internaţională, *Limba de lemn în presă – ieri şi azi* -" , Cluj-Napoca, 24-25 octombrie 2008, de către „unii dintre cei mai importanţi lingvişti români ai momentului […], scriitori şi jurnalişti cunoscuţi […], critici şi istorici literari […], cadre didactice sau cercetători […], precum şi profesorii spanioli Miguel Catalan şi Luis Veres" (*Prefaţă*, p. 9-10). În al doilea rând, importanţa cărţii constă în faptul că dezbate, teoretic şi practic, situaţia de stereotipie a limbajului, cunoscută sub sintagma „limbă de lemn".

Ce este această limbă?, când şi unde a apărut?, în ce domenii şi în ce fel s-a manifestat?, dacă mai dăinuie şi astăzi? etc., sunt aspecte pe care le găsim nuanţate şi exemplificate în filele cărţii de faţă.

Fenomenul ca atare a fost prefigurat încă de la mijlocul secolului al XX-lea de către scriitorul englez George Orwell, în romanele *Animal farm*, London, 1945 (în româneşte: *Ferma animalelor*. Traducere de Mihnea Gafiţa, Iaşi, Editura Polirom, 2002), şi *1984*, London, 1949 (în româneşte: *O mie nouă sute optzeci şi patru*. Traducere de Mihnea Gafiţa, Bucureşti, Editura Univers, 1991). Lingvistic, manifestarea a fost cercetată abia în ultimele decenii ale secolului trecut. Sintagma „limbă de lemn" îi aparţine scriitoarei franceze Françoise Thom, care, în anul 1987, a publicat la Paris, la

Editura Julliard, cartea *Langue de bois* (vezi *infra*). Prin traducere ori calc lingvistic, s-au încercat şi alte expresii, în limbi care încă oscilează în privinţa denumirii, precum engleza (*Newspeak*, *wooden language*, *Language of dictatorship*), germana (*Totalitare Sprache*, *Betonsprache*). Chiar şi în română au apărut, în glumă ori ironie, variante ca: *limbaj de lemn, limbaj forestier, rumeguş lingvistic, limbaj de fag, limbă de lemn chinezesc, limbă de plastic, noulimba*.

În literatura de specialitate românească, fenomenul a început să fie menţionat şi analizat încă din anul 1977, când, în revista „Viaţa studenţească" (nr. 22, 31 mai, p. 2), a apărut articolul *Cum vorbim în şedinţe*, autor iniţiatorul Simpozionului amintit, prof. Ilie Rad. Abia după 1989, au apărut mai multe studii pe această temă, între care: Nicolae Manolescu, *Antisemitismul şi limba de lemn*, în „România literară", an XXIV, nr. 26, 27 iunie 1991, p. 2; Tatiana Slama-Cazacu, *Limba de lemn*, în „România literară", an XXIV, nr. 42, p. 4; Sorin Antohi, *Limbă, discurs, societate; proba limbii de lemn*, în Françoise Thom, *Limba de lemn*. Traducere de Mona Antohi. Studiu introductiv de Sorin Antohi, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993.

Limba de lemn este definită de Nicolae Manolescu drept un „instrument ideal prin care unei ideologii i se răpeşte eficacitatea, silind-o să se transforme într-un corp de dogme, incapabile şi să explice fenomenele reale, şi să le prevadă; la urma urmei, să le prevină" (*op. cit.*, p. 2), iar de Tatiana Slama-Cazacu „un subsistem al unei limbi, desemnând mai ales elementele lexicale, dar şi unităţi frazeologice, cu caracter de expresii fixe, de clişee încremenite, cu sens determinat în contextul unei anumite «autorităţi», în mare măsură utilizate stereotip-dogmatic…" (*op. cit.*, p. 4), în scopul de a impune autoritatea, de a se împiedica o altă modalitate de gândire şi, în genere, de a se ascunde, de a se masca adevărata realitate.

Utilizarea frecventă în diversele mijloace de comunicare orală sau scrisă a stereotipiilor a impus discursului comunist un non-stil. Nicio lucrare, niciun articol redactat în limba de lemn nu-şi trădează autorul. O armată de redactori veghează să lustruiască fiecare text, să facă să se respecte fiecare detaliu al stilului limbii de lemn. Se instaurează astfel o manieră de a scrie cu adevărat colectivă, oricare ar fi subiectul tratat. Să ne aducem aminte de forma discursurilor rostite în Marea Adunare Naţională, de la simpli activişti de partid şi până la primul secretar, de la ţărani şi muncitori până la academicieni, toţi vorbeau de principii, de angajamente, de superioritatea orânduirii socialiste în termeni superlativi, în opoziţie cu societatea capitalistă, care era „dezastruoasă şi morbidă". În plan uman acest lucru a făcut ca individul să devină pasiv: altul gândeşte pentru el sau în locul lui.

Dar fenomenul nu a caracterizat numai orânduirile comuniste, o epocă sau o anume limbă naturală, el poate fi întâlnit oriunde şi oricând, în orice limbă. E adevărat, regimurile totalitare au mers până la paroxism în impunerea de modele, de automatisme şi de clişee lingvistice, în scopul, aproape nedisimulat, al manevrării supuşilor şi al uniformizării gândirii. Motivul poate fi căutat în chiar esenţa limbajului, despre care profesorul spaniol Luis Veres afirma că „orice limbaj este şi ideologie". Dar nu limbajul este vinovat de acest totalitarism, ci ideologia îl generează şi se manifestă în limbajul său specific, care se constituie în sisteme închise, ca arsenale lexicale, şi se bazează pe resemantizare, adică pe fixarea sensului unor termeni utilizaţi într-o direcţie persuasivă. Această reconstruire a sensului se realizează în condiţii concrete, în care este implicată lupta pentru putere / jocul puterii. Şi alţi specialişti vorbesc de puterea cuvântului, care este evidentă atunci când desemnează situaţii care nu există sau care *încă* nu există, iar această putere iraţională a cuvântului este folosită pentru a facilita ascensiunea spre dictatură, pentru a menţine puterea, pentru a intimida sau înfricoşa oamenii, ţările, organismele, instituţiile, societatea, adversarii sau culturile. (p. 144).

Din păcate, datorită specificităţii limbajului, dar şi a unor comportamente, stereotipii de gândire, practici şi chiar principii – economice, politice, morale - ori a unor instituţii şi promotori ai vechiului, care s-au menţinut, limba de lemn nu a dispărut nici astăzi De aceea, în opinia lingvistului Ionel Funeriu, „limba de lemn e, astăzi, un strigoi; şi aceasta pentru că, deşi a murit, moaştele ei ne vizitează încă. Şi se găsesc destui care să se mai închine la ele". (p. 295).

Prin urmare, pentru a depăşi închistarea dată de limba de lemn, e obligatoriu ca toţi utilizatorii unei limbi să o folosească cu chibzuinţă şi echilibru, conform normelor fixate prin lucrările normative. Numai aşa vom ajunge la aserţiunea existentă într-un alt studiu, în care se precizează: „cuvântul *construieşte* prin măsură şi adecvare şi *desconstrieşte* prin exces şi nepotrivire". (p. 281).

Multiplele aspecte sub care s-a înfăţişat limba de lemn în perioada comunistă de la noi, precum şi formele în care se mai întâlneşte în diferitele sectoare ale vieţii politice, culturale ori ştiinţifice din vremea noastră, sunt prezentate, în modalităţi diferite, dar toate convergente, în studiile cuprinse în cartea de faţă. De aceea, pentru o mai exactă cuprindere a problemelor ridicate de întrebuinţarea limbii de lemn, ieri şi azi, îmi permit să enumăr autorii şi titlurile conferinţelor susţinute, aşa cum apar ele în sumarul cărţii:

Tatiana Slama-Cazacu, prof. univ. dr. doc., Universitatea din Bucureşti, *Limba de lemn – Sinteză retrospectivă şi constatarea vitalităţii acestui parazit al limbii de lemn*;

Dan Anghelescu, scriitor, *Limba de lemn şi distrugerea morală*;

Nicolae Felecan, prof. univ. dr., Universitatea de Nord Baia Mare, *Limba de lemn în lucrări lexicografice*;

Nicolae Melinescu, dr., *Anchiloza discursului vizual, expresie a limbii de lemn*;

Gabriela Rusu-Păsărin, conf. univ. dr., Universitatea din Craiova, *Limba de lemn în emisiunile radiofonice*;

Doina Ruşti, prof. univ. dr., Universitatea Media, Bucureşti, *Copiatorii de ştiri*;

Luis Veres, prof. univ. dr., Universitatea „Cardenal Herrera” – CEU, Valencia, Spania, *Limba de lemn, propaganda şi franchismul*;

Rodica Zafiu, prof. univ. dr., Universitatea din Bucureşti, *Dincolo de monotonie: coduri de lectură ale limbii de lemn*;

Mihaela Albu, prof. univ. dr., Universitatea din Craiova, *Realismul socialist şi limba de lemn în critica literară a anilor ’50*;

Lavinia Betea, prof. univ. dr., Universitatea „Aurel Vlaicu” din Arad, *Limba de lemn – de la Ceauşescu la Ion Iliescu*;

Dumitru Irimia, prof. univ. dr., Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi, *Panait Istrati faţă cu limba de lemn*;

Nicoleta Mihai, drd., Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti”, Bucureşti, *Limba de lemn a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej*;

Mircea Popa, prof. univ. dr., Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia, *De la proletcultism la ceauşism în „limba de lemn”;*

Doina Rad, prof. dr., Şcoala „Ion Creangă”, Cluj-Napoca, *Limba de lemn în timpul lui Carol al II-lea*;

Ilie Rad, prof. univ. dr., Universitatea „Babeş-Bolyai” Cluj-Napoca, *Limba de lemn în telegramele trimise lui Nicolae Ceauşescu*;

Mariana Cernicova, conf. univ. dr., Universitatea „Tibiscus” Timişoara, *Noulimba de tranziţie*;

Daiana Felecan, conf. univ. dr., Universitatea de Nord Baia Mare, *Structuri clişeizate în redactarea horoscopului*;

Oliviu Felecan, conf. univ. dr., Universitatea de Nord Baia Mare, *Limba de lemn în mesajele funerare de la mica publicitate*;

Ionel Funeriu, prof. univ. dr., Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad, *Limba de lemn în proiectele de cercetare ştiinţifică*;

Adriana Stoichiţoiu-Ichim, prof. univ. dr., Universitatea din Bucureşti, *Spectacolul politic – un clişeu al noii limbi de lemn?*;

Ioana Vintilă-Rădulescu, prof. univ. dr., Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan - Al. Rosetti” Bucureşti, *Limba presei româneşti de azi – o limbă de lemn*?;

Anchetă CNA: *De la limba de lemn la limba de prompter* (răspund: Ioana Avădani, Ana Blandiana, Daniela Zeca-Buzura, Marina Constantinescu, Mircea Diaconu, Şerban Iliescu, Dan Horia Mazilu, Dan C. Mihăilescu, Ioan Pânzaru, Andrei Pleşu, Valeria Guţu Romalo, Romulus Rusan, Marius Sala, Constantin Bălăceanu Stolnici, Cristian Tabără, Rodica Zafiu).

Sperăm că afirmaţiile noastre şi varietatea temelor supuse atenţiei vor incita publicul, şi în mod special studenţii de la Facultăţile de jurnalism, spre lecturarea acestei cărţi, în care vor găsi răspunsuri la multe din întrebările rămase fără răspuns din perioada „epocii de aur" sau la neliniştile şi îndoielile pe care ni le oferă actuala etapă de (prea)prelungită tranziţie. În plus, vom beneficia şi de o bibliografie bogată şi actualizată.

NICOLAE FELECAN
Universitatea de Nord Baia Mare
Facultatea de Litere,
Baia Mare, str. Victoriei, nr. 76

Dictionarium valachico-latinum. Primul dicţionar al limbii române. Studiu introductiv, ediţie, indici şi glosar de Gh. Chivu, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2008, 391 p.

Este un lucru îmbucurător că primul dicţionar al limbii române, după încercări îndelungate, apare în sfârşit într-o ediţie critică modernă, însoţită şi de o reproducere anastatică integrală a textului original. *Dictionarum Valachico-Latinum* a fost publicat prima dată de către Grigore Creţu în revista „Tinerimea română" în anul 1898. După mai bine de un secol, în anul 2003, dicţionarul a fost reeditat de către profesorul timişorean Francisc Király într-o ediţie postumă: Mihai Halici-tatăl, *Dictionarium valachico-latinum [Anonymus Caransebesiensis]*. Ediţie de Alexandru Metea, Maria Király, Editura First, Timişoara, 2003. Chiar dacă ediţia lui Király era binevenită la timpul său, mai ales datorită faptului că ediţia lui Creţu a devenit între timp nu numai învechită, dar şi aproape inaccesibilă, totuşi nu corespundea cerinţelor unei ediţii critice.

Ediţia recentă a lui Gh. Chivu o putem numi în toate puterea cuvântului un eveniment editorial nu numai din punctul de vedere al filologiei române, dar şi al celei maghiare, pentru că acest dicţionar este un exemplu elocvent al colaborării culturale româno-maghiare din secolul al XVII-lea din Transilvania. În ultimii ani, interesul filologilor şi lingviştilor români, precum şi al celor străini (de exemplu Giuseppe Picillo, Daniele Pantaleoni, Maria Paladino, Teresa Ferro etc.) a crescut faţă de textele româneşti scrise în secolul al XVII-lea sub influenţa textelor religioase sau lexicografice maghiare, texte scrise în general cu litere latine şi cu ortografie maghiară, dar şi cu litere chirilice. Unele dintre aceste texte, mai ales dicţionarele, au şi fost editate deja. Mă gândesc în primul rând la *Lexicon Marsilianum* – un dicţionar trilingv latin-maghiar-român de la sfârşitul secolului al XVII-lea – publicat de către Carlo Tagliavini în 1930, sau la dicţionarul latin-român al lui Teodor Corbea, publicat nu de mult, în 2001, de către Alin-Mihai Gherman. Ambele dicţionare au ca sursă dicţionarul latin-maghiar şi maghiar-latin al lui Albert Molnár Szenci (1574-1634), editat pentru prima dată în 1604, la Nürnberg. Din păcate însă, cărţile de cântece calvineşti, care nu conţin numai cântece religioase şi psalmi, ci şi rugăciuni sau unele pasaje din diferite catechisme (cum ar fi cartea de cântece a lui Gergely Sándor Agyagfalvi, János Viski şi István Istvánházy, sau cele 35 de poezii scrise în limba maghiară de către Mihai Halici-fiul), încă nu sunt editate, deşi, după părerea mea, ar fi păcat să lăsăm ca aceste texte şi aceste figuri să dispară din tradiţia culturală română. Citind însă cele scrise de Gh. Chivu în prefaţa cărţii recente, cum că acest volum este „o parte a unui important proiect de publicare a monumentelor scrisului vechi românesc", am speranţa că şi aceste texte vor fi editate în curând.

În ciuda faptul că *Dictionarium valachico-latinum* a fost – de la descoperirea lui, din anul 1871, de către B. P. Hasdeu – unul dintre cele mai cercetate şi examinate texte, totuşi până la editarea recentă a textului nu s-au putut stabili unele date importante, cum ar fi data exactă a scrierii, persoana autorului, modelul folosit, istoria exactă a textului. Din studiul introductiv al lui Gh. Chivu aflăm, cu o probabilitate aproape totală răspunsurile la aceste întrebări. În primul rând, prin analiza filigranelor